



# Korhona aylanma mablag'lari

# Reja



Aylanma mablag'larning tarkibi va tuzilishi



Aylanma mablag'larning manbalari

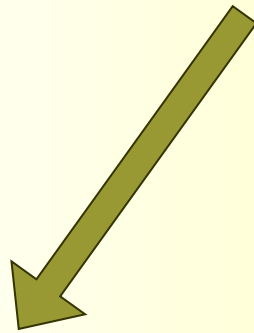


Aylanma mablag'lardan samarali foydalanish



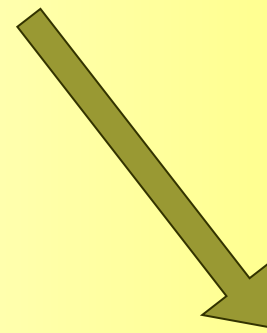
Aylanma mablag'larni me'yorlash

**Aylanma mablag'lar** - bu aylanma mablag'lar va aylanma fondlarini shakllantirishga ketadigan pul mab'laglari



### **Tarkibi bo'yicha**

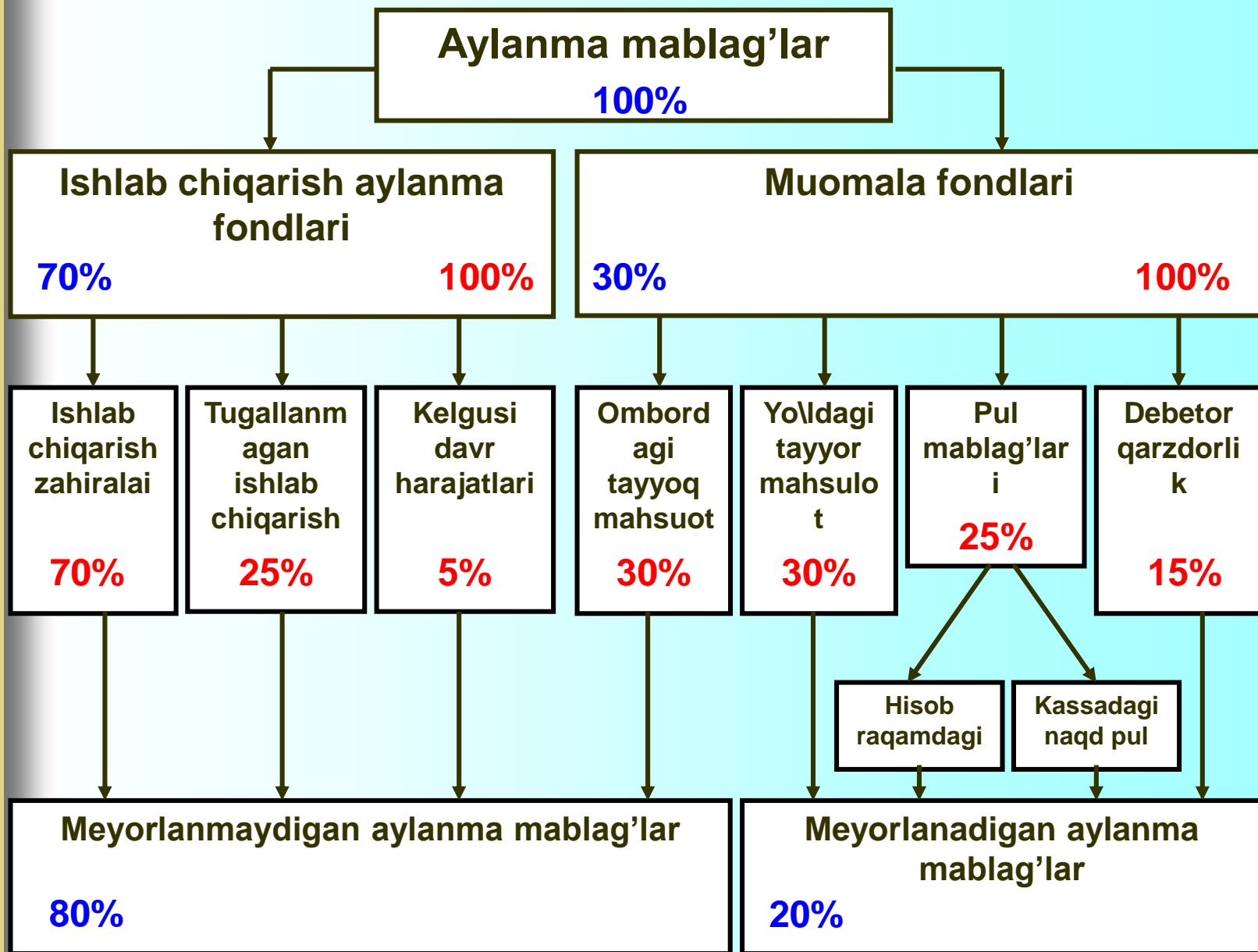
- korxonaning aylanma mablag'larini tashkil etuvchi elementlar to'plami.



### **Tuzilmasi bo'yicha**

- aylanma mablag'larning alohida elementlari o'rtasidagi farq % hisobida

# Aylanma mablag'larning tarkibi va tuzilishi



# Aylanma mablag'larni shakllanish manbalari

1. **O'z hisobidan** – korxonaning o'z mablag'lari hisobidan shakllantiriladi (foyda hisobidan)

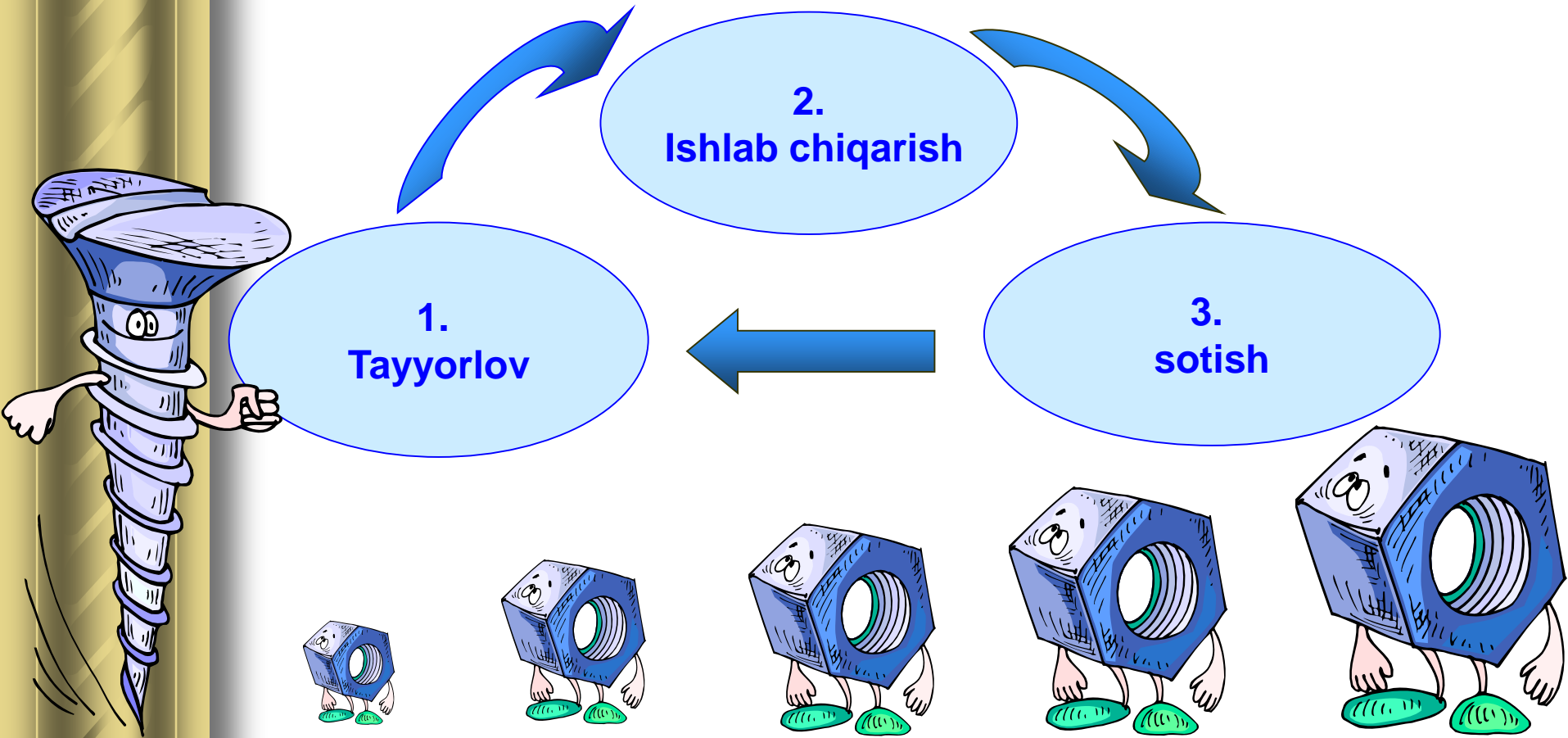


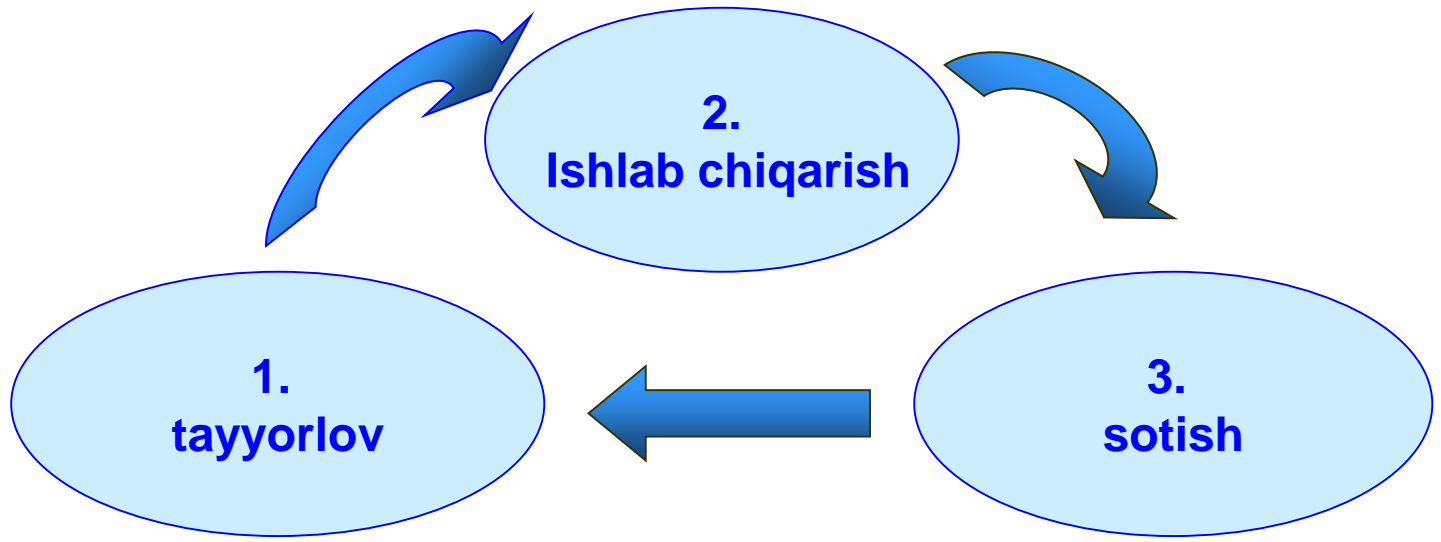
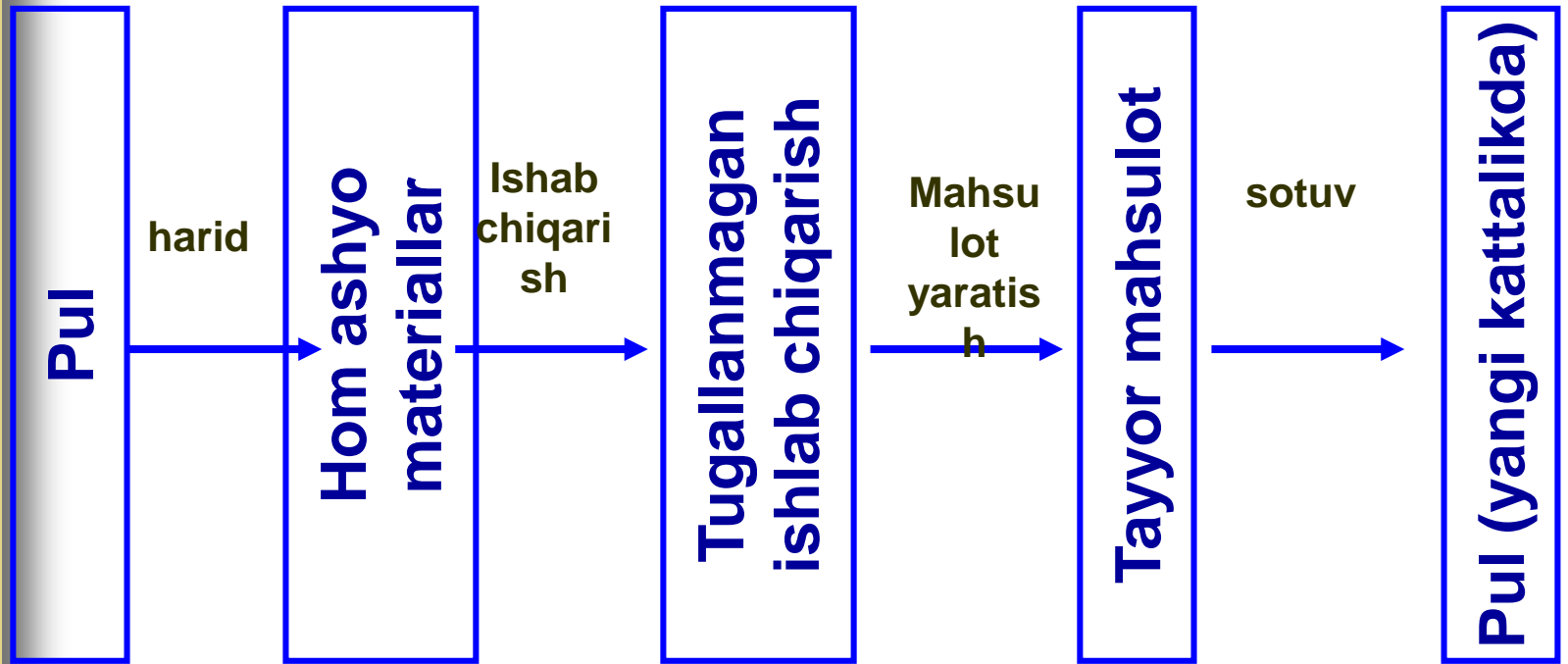
2. **Zayom hisobidan** – banklar va boshqa tijorat tashkilotlarining kreditlari

3. **Jalb etilgan** – maqsadli moliyalashtirish mablag'lari

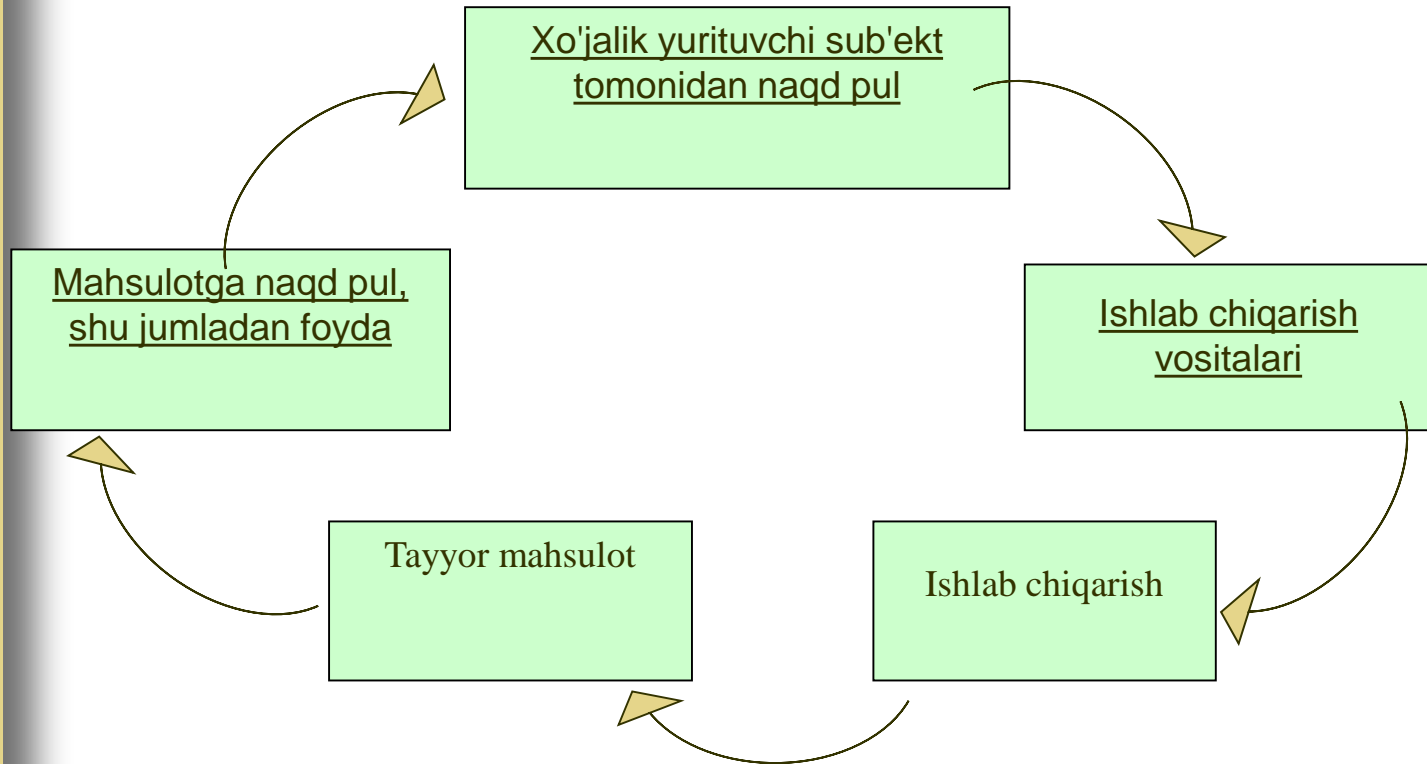


**Aylanma mablag'lar - bu korxonaning moddiy-  
texnik bazasining harakatlantiruvchi qismi.**  
**Harakat jarayonida aylanma mablag'lar aylanadi.**  
**Har bir davrada ular uch bosqichdan o'tishadi:**





## Ishlab chiqarish jarayoni



Aylanma mablag'lar uch bosqichdan o'tadi: ishlab chiqarishning bir bosqichi va aylanishning ikki bosqichi. Harakat jarayonida ular bir vaqtning o'zida barcha bosqichlarda bo'ladi



# Aylanma mablag'lardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari

**1.** Bitta aylanishning davomiyligi (kunda) - aylanma mablag'lar to'liq tsiklni qancha vaqt yakunlashini ko'rsatadi.

$$T_{ob} = T_3 + T_u + T_p$$

Bu yerda  $T_3$  – xaridlar tsiklining davomiyligi;

$T_u$  – ishlab chiqarish tsikli vaqti;

$T_p$  – sotuv tsiklining uzunligi.

yoki

$$T_{ob} = \frac{D}{K_o}$$

Bu yerda  $D$  – reja davrining davomiyligi;

$K_o$  – aylanma mablag'larning aylanish ko'effitsienti.

## Aylanma mablag'lardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari

**2. Aylanuvchanlik koeffitsienti** - aylanma aktivlar tomonidan rejalashtirish davri uchun qilingan aylanishlarning sonini ko'rsatadi

$$K_o = \frac{P\Pi}{OC}$$

Bu yerda **OC** – aylanma mablag'lar normativi;  
**PΠ** – sotilgan mahsulotlar hajmi.

**3. Kiritish koeffitsienti** – savdo birligiga to'g'ri keladigan aylanma kapital qiymatining ulushini ko'rsatadi.

$$K_3 = \frac{OC}{P\Pi}$$



# Masala

Korxonaning aylanma mablag'lari nisbati 3300 ming so'mni tashkil etadi, chorak uchun mahsulot sotish rejasi 19,8 million so'mni tashkil etdi.

Aylanma mablag'larning aylanish koeffitsientini va bitta aylanish vaqtini aniqlang.

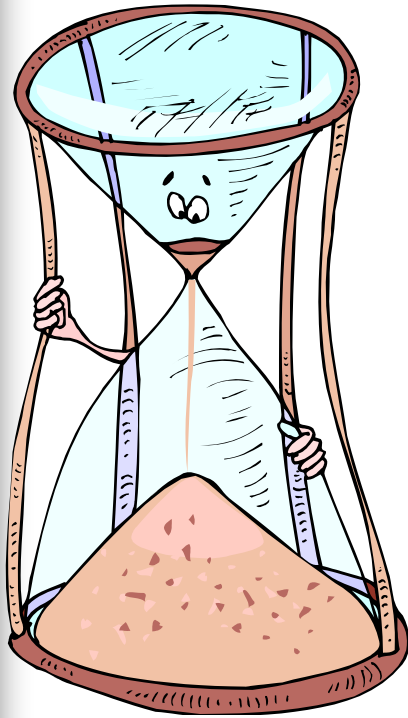


***Meyyorlash*** – korxonaning normal ishlashi uchun zarur bo'lgan elementlar uchun iqtisodiy asoslangan zaxira me'yorlari va aylanma mablag'larning nisbatlarini belgilash.

***Meyyor*** – aylanma mablag'larning har bir elementi zaxirasi hajmiga mos keladigan nisbiy qiymat.

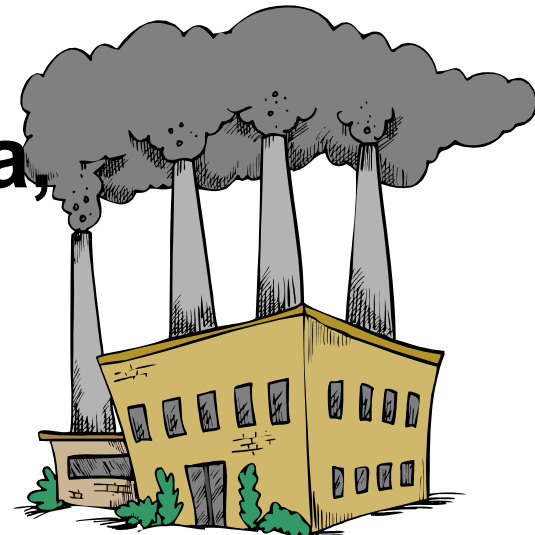
Normlar % da, pul ko'rinishida yoki zaxira kunlarida belgilanadi va ma'lum vaqt davomida uskunaning uzluksiz ishlashi uchun zarur bo'lgan aylanma mablag 'miqdorini ko'rsatadi.

***Meyyor chegarasi*** – u ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan aylanma mablag'larning ma'lum miqdorini, ishlab chiqarish birligini yoki ma'lum hajmni ko'rsatadi.



**Har bir turdagi yoki bir xil materiallar guruhidagi aylanma mablag'lar stavkasi quyidagi vaqtni hisobga oladi:**

- **Joriy zahirada,**
- **Sug'urtalabgan zahirada,**
- **transport zahirasida,**
- **tehnologik zahirada.**



**Joriy zahira.** Ikki ketma-ket etkazib berish o'rtasida moddiy resurslarni ishlab chiqarishni ta'minlash uchun mo'ljallangan.

$$T3 = P_{\text{сут}} * Ип$$

bu yerda  $P_{\text{сут}}$  - moddiy resurslarning o'rtacha kunlik iste'moli (so'mda.)

$Ип$  – etkazib berish oralig'i(kunlarda)

**Sug'rtalangan zahira.** Bu materialni etkazib berish vaqtining buzilishi etkazib beruvchiga bog'liq bo'lsa yaratiladi.

$$C3 = P_{\text{сут}} * Ипс * 0,5$$

**Transport zahirasi.** Bu etkazib berish vaqtining buzilishi transportni tashkil qilish bilan bog'liq bo'lsa, yaratiladi. U sug'urta aktsiyalariga o'xshash hisoblanadi..

$$TP_3 = P_{\text{cyT}} * И_{\text{пT}} * 0,5$$

**Tehnologik zahira.** U kelib tushgan moddiy aktivlar texnologik jarayon talablariga javob bermasa va ishlab chiqarishga kirishdan oldin tegishli qayta ishlov berilsa.

$$Tex_3 = (T_3 + C_3 + TP_3) * K_{\text{Tex}}$$

Bu yerda  $K_{\text{Tex}}$  – texnologik zahira koeffitsienti.



# Masala

Moddiy resurslarni etkazib berish narxini aniqlang, agar o'n yillikda iste'mol xarajatlari ( Цдек ) - 72 ming. So'm, etkazib berish oralig'i – 8 kun, sug'rtalangan zahira – 2 kun, transport zahirasi – 1 kun, tehnologik zahira koeffitisiенти – 3%.





# Amaliyotda aylanma mablag'larni me'yorlashning quyidagi asosiy usullari qo'llaniladi:

Aylanma mablag'lar meyyorlash usuli

to'g'ridan-to'g'ri hisob usuli

Koeffitsient usuli

**Analiitik**  
(eksperimental statistika)  
usuli

- **Analiitik (eksperimental statistika) usuli**

- qo'llaniladi, agar, kelgusi rejalashtirilgan davrda tashkilot faoliyatida oldingi davrga nisbatan o'zgarishlar ko'zlanmaganda.
- Bunday holda, aylanma mablag'lar nisbati hisoblash ishlab chiqarish hajmining o'sish sur'ati va avvalgi davrda normallashtirilgan aylanma mablag'lari hajmi o'rtasidagi nisbatni hisobga olgan holda jami holda amalga oshiriladi.
- Mavjud aylanma mablag'larni tahlil qilishda ularning dolzarbligi zaxiralar to'g'rilanadi, ortiqcha miqdor yo'q qilinadi.

Koeffitsient usuli yangisini aniqlashga asoslangan o'tgan davr normasi asosida norma shartlar o'zgarganda uni o'zgartirish ishlab chiqarish, etkazib berish, sotish, hisob-kitoblar, aylanish tezligiga ta'sir qiladi mablag'lar.

- Ishlab chiqarishga bog'liq elementlarga ko'ra aylanma mablag' (xom ashyo, tugallanmagan ish ishlab chiqarish, zaxiradagi tayyor mahsulotlar) ehtiyoj ularning bazaviy yilda, sur'atlariga qarab rejalashtirilmoqda ishlab chiqarishning o'sishi va aylanmaning mumkin bo'lgan tezlashishi aylanma mablag'lar.
- Aylanma mablag'lar uchun emas, balki faoliyat hajmiga qarab (ehtiyot qismlar, arzon va tez kiyiladigan buyumlar, xarajatlar kelgusi davrlar) rejalashtirilgan talab aniqlanadi ularning o'rtacha haqiqiy qoldiqlari darajasi.

- To'g'ridan-to'g'ri hisoblash usuli eng aniq, asosli, ammo shu bilan birga ancha yuqori mehnat talab qiladigan, yuqori malakali iqtisodchilarni talab qiladi. ratsionga ko'plab ishchilarni jalb qilish tashkilot xizmatlari.
- Bu ta'rifga asoslanadi shaxs uchun ilmiy asoslangan fond standartlari aylanma mablag'larning elementlari. Normlar, qoida tariqasida, zaxiralar kunlarida belgilanadi va ushbu turdagi moddiy qiymatliklar bilan ta'minlangan davrning davomiyligini anglatadi.

## Glossariy

- **Aylanma ishlab chiqarish aktivlari** - ishlab chiqarish jarayonining ajralmas elementi, ishlab chiqarish tannarxining asosiy qismi. Ishlab chiqarish vositalarining bir qismi har bir ishlab chiqarish tsiklida mehnat jarayonida sarflanadigan moddiy elementlar bo'lib, ularning qiymati butun va darhol mehnat mahsulotiga o'tkaziladi.

**Ishlab chiqarish zahirasi** – ishlab chiqarish jarayonida ishga tushirish uchun tayyorlangan mehnat ob'ektlari.

- **Tugallanmagan ishlab chiqarish** – texnologik jarayonda nazarda tutilgan barcha bosqichlardan o'tmagan mahsulotlar (ishlar).
- **Kelgusi davr harajatlari** – aylanma mablag'larning nomoddiy elementlari, shu jumladan ma'lum bir davrda ishlab chiqarilgan, ammo kelajakdagi mahsulotlarga tegishli yangi mahsulotlarni tayyorlash va o'zlashtirish xarajatlari.
- **Meyyorlashtiriladigan aylanma mablag'lar** – zaxiradagi tayyor mahsulotlar ko'rinishidagi barcha aylanma mablag'larni va aylanma mablag'larning bir qismini o'z ichiga oladi.

**Ombordagi tayyor mahsulot** - ishlab chiqarish jarayoni natijasida korxonada zaxiralarining bir qismidir.

**Yo'ldagi mahsulotlar** – boshqa tashkilotlarning omborlarida joylashgan yoki ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga o'tayotgan mijozlar tomonidan jo'natilgan, ammo o'z vaqtida to'lanmagan.

**Pul mablag'lari** – naqd va naqdsiz naqd pullarning umumiy miqdori.

# Adabiyotlar

- Ш.Мирзиёев “Эркин ва фаровон демократия Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз” Т. “Ўзбекистон” 2016 й.
- Ш.Мирзиёев “Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак” Т. “Ўзбекистон” 2017 й.
- А.С.Султонов, С.Хўжаев, Д.Минин. «Суғориладиган ерлар сув хўжалиги экономикаси». Тошкент «Меънат», 1989.
- А.Абдуғаниев, А.А.Абдуғаниев. «Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти». Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти, Тошкент. 2004.
- Ф.К.Каюмов. Эффективность АПК в условиях перехода к рынку. Москва, ИПО. «Полигрон», 1992.
- А.С.Султонов, З.Я.Худойбергганов, С.А.Қўчқорова «Сув хўжалиги иқтисодиёти». Тошкент 2007.

**E'tiboringiz uchun rahmat!!**